

**Vrijdag 9 december 2022**  
**Nationale dag voor de herdenking van de slachtoffers van de**  
**door de Belgische Staat officieel erkende genocides**  
**Toespraak van mevrouw Eliane Tillieux,**  
**Voorzitster van de Kamer van volksvertegenwoordigers**

Beste collega's,  
Mevrouw de Staatsecretaris,  
Dames en Heren,

Ik heet u welkom in de Kamer van volksvertegenwoordigers ter gelegenheid van deze nationale dag voor de herdenking van de slachtoffers van de door de Belgische Staat erkende genocides. Vorig jaar was het door de coronamaatregelen niet mogelijk om een openbare herdenkingsplechtigheid te organiseren. Ik ben dan ook blij dat ik u dit jaar mag begroeten in het halfrond van de Kamer.

Ik dank voor hun aanwezigheid vandaag de experts die tijdens deze plechtigheid en het colloquium van vanmiddag het woord zullen nemen, de heer Michel Jaupart van het War Heritage Institute, de heer Nico Wouters van het Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, de heer Joël Kotek, politoloog en historicus aan de ULB en de heer Pierre d'Argent, hoogleraar aan de UCL.

We hebben ook het genoegen om vertegenwoordigers van de verschillende gemeenschappen die door deze genocidaire misdaden getroffen werden in ons midden te hebben, evenals vertegenwoordigers van de erediensmen, en ook leerlingen van het laatste jaar van de humaniora en studenten van de Koninklijke Militaire School en de politieschool. Ook hen heet ik van harte welkom.

Kort na de Tweede Wereldoorlog, op 9 december 1948, keurde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide goed.

Vlak na de oorlog hadden de geallieerden immers aangegeven dat ze de nazioorlogsmisdadigers wilden bestraffen, maar in de tenlasteleggingen van de militaire rechtbank van Nürnberg was enkel het begrip misdaad tegen de mensheid opgenomen.

Het begrip genocide werd in 1943 als zodanig gemunt door Raphael Lemkin. Deze Poolse jurist van Joodse afkomst, hoogleraar internationaal recht aan de Yale University in New York, was zelf ternauwernood ontsnapt aan Hitlers troepen na de invasie van zijn land in 1939. Al zijn familieleden kwamen om in de concentratie- en uitroeiingskampen van de nazi's.

Lemkin, die geschokt was door de vaststelling dat een staat het bevel kon geven voor de uitroeiing van volledige bevolkingsgroepen, droeg er zo toe bij dat het woord 'genocide' ingevoegd werd in het Verdrag dat in 1948 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen werd. Deze 'misdaad die geen naam heeft', zoals Winston Churchill deze omschreef, had voortaan wel een naam.

In september 2015 riep diezelfde Algemene Vergadering 9 december uit tot Internationale Dag voor de herdenking en de waardigheid van de slachtoffers van genocide en voor de voorkoming van deze misdaad. België was het aan zichzelf verplicht om zich officieel bij deze herdenking aan te sluiten, en

deed dat ook effectief met de goedkeuring door onze Assemblee op 17 december 2020 van een resolutie van collega Michel De Maegd hierover.

De Kamer van volksvertegenwoordigers heeft zich er dan ook toe verbonden om elk jaar op de vrijdag die het dichtst bij 9 december valt een dag van bezinning over genocide te organiseren, in aanwezigheid van deskundigen en mensen die de herinnering levendig houden, maar ook van jongeren en vertegenwoordigers van het maatschappelijke middenveld.

In tegenstelling tot misdaden tegen de mensheid wordt genocide in het Verdrag van 1948 gedefinieerd als het plegen van een reeks misdadige handelingen met het oogmerk een nationale, etnische, raciale of religieuze groep geheel of gedeeltelijk te vernietigen. Deze misdaden omvatten het vermoorden van leden van de groep, het ernstig aantasten van de lichamelijke of psychische integriteit van die personen, de opzettelijke onderwerping aan levensomstandigheden die tot de gehele of gedeeltelijke fysieke vernietiging van de groep moeten leiden, maar ook het opleggen van maatregelen ter voorkoming van geboorten of de gedwongen overbrenging van kinderen uit de groep naar een andere groep. Dit zijn onmenselijke daden, waarvan vele volkeren in de loop van de geschiedenis helaas het slachtoffer geworden zijn en die wij in herinnering willen brengen.

De genocides waarvan wij vandaag de slachtoffers gedenken, werden allemaal gepleegd in de 20<sup>ste</sup> eeuw, de eeuw van de massabijeenkomsten en de doorbraak van de democratie, maar ook van conflicten van een ongeziene omvang: wereldoorlogen, ‘zuiveringen’ uit naam van totalitaire ideologieën of etnische conflicten waarbij soms hele bevolkingsgroepen geslachtterd werden.

In 1945, vlak na de oorlog, bestond er geen term om de wetenschappelijk georganiseerde barbaarsheid te bestempelen die leidde tot de uitroeiing van niet minder dan zes miljoen Joden, maar ook van Roma en Sinti, politieke gevangenen en homoseksuelen. Hoe konden de nazi's zulke beulen voortbrengen? Hoe kon de propaganda de geesten zo manipuleren? Hoe konden egocentrisme en rassenhaat zo via de opleiding gepropageerd worden? Hoe konden ontwikkelde mensen - officieren of burgers - die tijdens hun jeugd of zelfs de dag zelf waarop ze deze wandaden pleegden Goethe lazen of naar Bach of Mozart luisterden, zo zeer afglijden? Nochtans is het ondenkbare wel degelijk kunnen gebeuren!

De overwinnaars van de Tweede Wereldoorlog waren vastberaden om herhaling voorgoed te voorkomen en ervoor te zorgen dat dergelijke misdaden nooit meer gepleegd zouden worden, en om de wereld weer op te bouwen, gestoeld op nieuwe waarden. Ze richtten in Nürnberg het Internationaal Militair Tribunaal op, het eerste internationale tribunaal in de geschiedenis. De Joodse genocide lag ten grondslag aan het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide van 1948 en vormt een kantelpunt in de hedendaagse geschiedenis, waaruit wij lessen moeten blijven trekken.

We herinneren ons allemaal de onbeschrijfelijke gruweldaden die in 1994 in Rwanda gepleegd werden. In drie maanden tijd werd er een miljoen mensen omgebracht. Mannen, vrouwen en kinderen werden met machetes afgemaakt. De buik van zwangere vrouwen werd opengesneden om de foetus te doden. Overal in het land werden Tutsi's afgeslacht. In april 2004 heeft de Senaat ter gelegenheid van de tiende

verjaardag van die gebeurtenissen een resolutie over de genocide op de Tutsi's en de moord op Belgische burgers aangenomen.

Een andere misdaad, het bloedbad van Srebrenica in juli 1995, werd door het Joegoslaviëtribunaal als genocide gekwalificeerd. Zo'n 8.000 jongens en mannen werden door de Bosnisch-Servische troepen bij hun inval in de stad Srebrenica gedood. Dat was de ergste gruweldaad op Europese bodem sinds de Tweede Wereldoorlog.

Ook Cambodja was het toneel van absolute horror, in de jaren 1975 tot 1979. Hele dorpen werden toen platgebrand en volledige bevolkingsgroepen uitgemoord. Hoe is het mogelijk dat de geesten van een heel volk door de propaganda van een totalitair regime zo gemanipuleerd konden worden? Pas veertig jaar na de feiten werd de door de Rode Khmer gepleegde genocide door de internationale rechtspraak erkend, met de veroordeling van twee nog levende Rode Khmerkopstukken. Hun leider, Pol Pot, stierf in 1998 zonder dat hij terecht kon worden. We zullen nooit met zekerheid weten hoeveel slachtoffers de politiek van Democratisch Kampuchea uiteindelijk gemaakt heeft, maar het aantal wordt op 1.500.000 à 2.200.000 personen geschat.

In juni 2015 verklaarde toenmalig eerste minister Charles Michel in de plenaire vergadering van onze Assemblee dat de wreedheden die in de periode 1915-1917 door de laatste regering van het Ottomaanse Rijk gepleegd werden als genocide gekwalificeerd moesten worden. Net als andere EU-lidstaten, nationale parlementen en parlementen van de deelgebieden nam de Kamer van volksvertegenwoordigers een resolutie aan, in casu op 23 juli 2015, betreffende de herdenking van de honderdste verjaardag van de Armeense genocide. Zo erkende ons land de in het Ottomaanse Rijk gepleegde Armeense genocide als een historisch feit, een noodzaak voor de verzoening tussen het Turkse en het Armeense volk, waarvoor waarheidsvinding en het in stand houden van de herinnering een conditio sine qua non vormen.

In juli 2021 nam onze Assemblee een resolutie aan over de erkenning en de vervolging van de tegen de jezidi's gepleegde genocidemisdaden. Op 30 november 2021 velde een Duitse rechtbank een historisch vonnis, waarbij een IS-strijder wegens genocidemisdaden tot een levenslange gevangenisstraf veroordeeld werd wegens de tegen deze Koerdischsprekende gemeenschap gepleegde gewelddaden.

Het werk om de herinnering aan de slachtoffers van deze genocides levendig te houden gaat echter onverminderd voort. Vorige week nog onthulde de Dossinkazerne 200 nieuwe foto's van de 25.000 Joden en Roma die door de nazibezetters in de kazerne vastgehouden werden. De Internationale Commissie voor Vermiste Personen speelde dan weer een fundamentele rol in het terugvinden en identificeren van de lichamen van de slachtoffers van het bloedbad van Srebrenica. Dankzij dit werk kunnen de families van de slachtoffers van de oorlog in het voormalige Joegoslavië ook vandaag nog collectieve begrafenissen organiseren bij het monument ter herdenking van de genocide in Srebrenica. Het achterhalen van de waarheid over deze schier eindeloze reeks slachtpartijen zou niet mogelijk geweest zijn zonder het optreden van vooraanstaande figuren uit het maatschappelijke middenveld. De verenigingen, waarvan er sommige hier vertegenwoordigd zijn, zorgen ervoor dat de herinnering aan de slachtoffers bewaard blijft en dat de bevolking hiervoor gesensibiliseerd wordt. Dit is een fundamentele en eervolle taak, en ik wil hen hiervoor bedanken en

aanmoedigen om hun activiteiten op het gebied van het in stand houden van de herinnering en de educatie voort te zetten.

Ondanks die inspanningen en ondanks de herdenkingen leven we in een tijdperk waarin scepticisme snel om zich heen grijpt en fakenieuws snel de ronde doet.

De keerzijde is dat het negationisme inzake genocides meer dan ooit een gevaar vormt. Het is soms gemakkelijker om geloof te hechten aan leugens dan de wreedheid van genocidaire daden onder ogen te zien. Om de herinnering aan de slachtoffers te eerbiedigen en te voorkomen dat de geschiedenis zich herhaalt, moet het gevaar van het negationisme bestreden worden.

In die geest nam de Kamer van volksvertegenwoordigers in 1995 de wet aan tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de Tweede Wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd. In maart 2019 nam het Parlement ook nog een wet aan die ertoe strekt de bestraffing van negationisme uit te breiden tot andere genocides die door internationale rechtbanken erkend zijn.

Dames en Heren,

In de 18<sup>de</sup> eeuw zei de Engelse filosoof en politicus Edmund Burke: "*The only thing necessary for the triumph of evil is for good men to do nothing.*" Het kwaad kan alleen zegevieren als goede mensen niets doen.

Ik hoop dat wij op deze dag, die gewijd is aan de nagedachtenis van de slachtoffers van genocides, de tijd nemen om na te denken over de mechanismen die de uitvoering van deze onmenselijke misdaden, waarvan de gevolgen over verschillende generaties nazinderen, in de hand gewerkt hebben.

Hoe kan een groep mensen een andere groep mensen vernietigen? Hoe nemen we daarna de draad van het leven weer op, individueel of collectief? Die vragen moeten wij ons stellen om er relevante lessen uit te trekken en zo herhaling van dergelijke slachtingen zoveel mogelijk te voorkomen. Deze vragen zullen zeker voor een deel beantwoord worden door de verschillende sprekers op het colloquium van vanmiddag. Ik wens hun een vruchtbare gedachtewisseling toe.

Dank u voor uw aandacht.

Ik stel voor dat we nu luisteren naar het Akhtamar Quartet. Akthamar betekent 'Armeense legende', en verwijst naar de Armeense miniaturen van Komitas, bewerkt door de Armeense componist Aslamazyan, die het ensemble uitvoert.

Komitas was een etnomusicoloog. Hij voorvoelde de genocide en trok door de hele Kaukasus om volksliederen op te tekenen. Hij verzamelde er bijna drieduizend. Deze liederen zijn de getuigen van de muzikale cultuur van een land vlak voor de ineenstorting ervan.

Daarna zal het strijkkwartet twee Enluminures van Judith Adler de Oliveira vertolken. Zij is een Joodse componiste die het thema ballingschap in haar werk verweeft. Twee van die Enluminures, of

miniaturen, Eri eri Jan en Yel yel, vertellen respectievelijk het verhaal van een liefde en van soldaten in de nacht, en het verhaal van een volk dat telkens weer opstaat en blijft vooruitgaan.

Het strijkkwartet Akhtamar heeft verschillende prijzen gewonnen, waaronder de tweede prijs op het concours van het Festival Musiq3.

Eliane Tillieux